

Novosibirsk : Publishing house of Novosibirsk university, 1995. — 267 p. — [in Russian].

25. Юшина Е.А. Местное самоуправление : политико-правовой анализ / Елена Александровна Юшина. — Киров : [б. изд.], 2001. — 145, [1] с.; Yushina Y.A. Mestnoye samoupravleniye : politiko-pravovoy analiz / Y.A. Yushina. — Kirov, 2001. — 145, [1] s.

26. Яковлев В.Ф. О системном применении права : выступление в Высшем Арбитражном суде Российской Федерации 07.02.2007 г. / Вениамин Фёдорович Яковлев // Вестник ВАС РФ. — 2007. — № 3. — С. 8—9; Yakovlev V.F. On the application of the system of law : statement / Veniamin F. Yakovlev // Bulletin of the Supreme Arbitration Court of the Russian Federation. — 2007. — № 3. — P. 8—9. — [in Russian].

GHALIAHMETOV I. SUBJECT OF THE MUNICIPAL LAW OF THE UKRAINE: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

Стаття надійшла до редакції 01.10.15.

УДК 346.3

Хатнюк Наталія Сергіївна,

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»¹,

Бондик Олександра Валеріївна,

аспірантка кафедри історії держави і права

Державного вищого навчального закладу України

Київського національного університету ім. Тараса Шевченка²

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ТА ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Наукова стаття присвячена дослідженню правових засад становлення та розвитку основних напрямів зовнішньої політики не залежної України та аналізу законодавчих передумов здійснення зовнішньополітичної діяльності держави на шляху визнання її незалежності. У статті розкрито основні перспективні напрямки та

¹ Khatniuk Nataliia, PhD doctor of law, associate professor, the Legal Regulation of Economics Department in Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

² Bondik Oleksandra, PhD student of history of the state and right Department in Tarasa Shevchenka Kyiv National University.

пріоритети зовнішньополітичної діяльності та їх вплив на процес формування незалежної української держави.

Ключові слова: зовнішня політика незалежної української держави, зовнішньополітична діяльність, основні напрями та пріоритети зовнішньої політики, правові засади формування зовнішньої політики, концептуальні засади зовнішньої політики.

The scientific article is devoted to research of legal principles of becoming and to development of basic directions of external policy of independent Ukraine and analysis of legislative pre-conditions of realization of foreign-policy activity of the state on the way of confession of her independence. In the article basic perspective directions and priorities of foreign-policy activity and their influence are exposed on the process of forming of the independent Ukrainian state.

Key words: external policy of the independent Ukrainian state, external policy activity, basic directions and priorities of external policy, a legal principles of forming of external policy, a conceptual principles of external policy.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. З моменту проголошення незалежності України перед нею постало одне із нелегких, але необхідних завдань — визначитися у своїх зовнішньо політичних орієнтирах, сформувати основні напрямки, пріоритети та побудувати стратегію ведення зовнішньої політики як самостійної держави на світовій арені. Передусім, зважаючи не лише на власні національні інтереси, Україні потрібно віднайти та визначити своє місце у світовому співтоваристві й Європі, зокрема, а з іншої сторони потрібно постійно враховувати ставлення до цього сусідніх держав. Отже, аналіз основних напрямків зовнішньої політики України та законодавчих передумов здійснення зовнішньо-політичної діяльності держави у період становлення не залежності України з метою дослідження історичних, політичних і правових засад формування зовнішньої політики набуває особливої актуальності в умовах запровадження в Україні європейської моделі держави та ведення зовнішньої політики.

За роки незалежності з'явилося безліч наукових праць окресленої проблематики статті. Серед них слід відзначити наукові публікації К. Богомаза [26], Ф. Рудича [21], В. Белєвцева [27], О. Івченко [24], В. Головченко, В. Матвієнко [25], Б. Корнєєнко [23], С. Віднянський [17], Ю. Макар [22], М. Алексієвцев. Науковий аналіз досліджуваного питання здійснюється у публікаціях С. Василенко, В. Горбуліна, Д. Табачника, А. Гальчинсь-

кого, Л. Чекаленко, Л.Ф. Гайдукова, В. Г. Кременя, та багатьох інших вітчизняних авторів.

Метою наукової статті є дослідження правових засад становлення та розвитку основних напрямів і пріоритетів зовнішньої політики незалежної України та аналіз законодавчих передумов здійснення зовнішньополітичної діяльності держави на шляху визнання її незалежності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тільки після розпаду Радянського Союзу Україна змогла розпочати формувати власну зовнішню політику і відповідні зовнішньополітичні структури. Повноправною учасницею міжнародного життя Українська держава стала тільки із набуттям суверенності. 17 вересня 1992 р. Україна приєдналася до Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів (1978 р.), [8] тобто взяла на себе відповідальність за виконання тих міжнародних домовленостей, які були закладені Українською РСР ще в межах Радянського Союзу. У перші роки незалежності уряд України уклав низку угод про співробітництво з зарубіжними країнами, які тим самим підтвердили визнання Української держави. На початок 90-х років незалежність нашої держави визнали понад 130 країн світу, а 106 країн налагодили з нею дипломатичні відносини. Нині Україну як незалежну суверенну державу визнали 174 країни світу і 171 встановили дипломатичні відносини. Поступово розбудовувалося і зовнішньополітичне відомство. Дипломатичний корпус в Україні налічує майже 2500 працівників, зокрема 1214 фахових дипломатів. В Україні діє понад сто дипломатичних іноземних установ: посольства, відділення посольств, представництва міжнародних організацій, генеральні консульства, почесні консульства. Посли 53 держав виконували свої функції за сумісництвом.

Від дня проголошення суверенності України розпочався марфон її міжнародного визнання. Першою офіційно визнала Україну Республіка Польща: Президент незалежної Польщі 2 грудня 1991 року надіслав Президенту України Л. Кравчуку вітання із здобуттям незалежності. На першість претендує і Канада, оскільки однією з перших визнала Україну, але різниця в часових поясах не дала змоги вручити офіційне визнання вчасно.

В Основному законі України людина піднесена до ступеня найвищої цінності: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [11]. А національні інтереси полягають у за-

хисті громадян, суспільства і держави. Серед перших документів, що визначив основні напрями, цілі і завдання зовнішньої політики України, — Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою України 16 липня 1990 р. [1]. Декларація проголосила невід’ємне право української нації на економічну самостійність, екологічну безпеку; недоторканність території УРСР; право на частку в загальносоюзному багатстві: зокрема, в загальносоюзних алмазному та валютному фондах і золотому запасі, які створено завдяки зусиллям народу республіки; право задоволення національно-культурних потреб українців, які проживають за межами республіки. Поза тим, у Декларації проголошено намір України в майбутньому бути постійно нейтральною державою, яка не бере участь у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї. Міжнародна суб’єктність України закріплює стаття X, у якій йдеться про право на безпосередні відносини з іншими державами шляхом укладення договорів, обміну дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, створення дипломатичних та інших установ.

24 серпня 1991 р. [2] позачергова сесія Ради прийняла Акт проголошення незалежності України, в якому зазначалося, що незалежність України та створення самостійної української держави — Україна проголошується, зокрема, виходячи з права народів на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами.

Підвалини зовнішньополітичної діяльності держави були сформульовані в «Основних напрямках зовнішньої політики України», [5] схвалених Верховною Радою України від 2 липня 1993 р. У них визначено інтереси України на міжнародній арені, завдання її зовнішньої політики, на яких ґрунтується зовнішньополітична діяльність нашої держави, принципи, на яких побудована зовнішньополітична концепція. Крім того, названі основні напрями зовнішньої політики України : розвиток двосторонніх відносин із західноєвропейськими країнами, з європейськими міжнародними структурами. Окремим блоком розглянуто проблеми розвитку відносин з країнами СНД. В оновленій зовнішньополітичній концепції передбачено скоротити напрями зовнішньополітичної діяльності, виокремивши найголовніші: співпраця з країнами-сусідами, провідними країнами світу: США і Росією, а також з учасниками Євросоюзу і НАТО.

Пріоритетними напрямками двосторонніх відносин у документі визначено: стосунки з прикордонними державами-сусідами; з провідними західними державами-учасницями ЄС і НАТО, а також з країнами інших географічних регіонів (Азії, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Африки та Латинської Америки). Отже, серед основних положень зовнішньополітичного розвитку України — європейський вибір, орієнтація на просування в євроструктуру.

Регіональне співробітництво розглядалося в межах Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ), участі в Раді Північноатлантичного співробітництва та північноатлантичної асамблеї, розвитку контактів з Радою Європи (РЄ) та іншими європейськими структурами. До субрегіонального напрямку належить Чорноморське економічне співробітництво (в межах утвореної організації — ОЧЕС) та участь у Дунайській комісії, широкі контакти на середземноморському напрямку, курс на співробітництво у межах Центральноєвропейської ініціативи (ЦЕІ), тісні контакти з Вишеградською групою, Північною Радою та Радою держав Балтійського моря, співробітництво в Карпатському євро-регіоні. Перспективною метою є членство України в європейських співтовариствах [12].

Україна прагне розвивати широке співробітництво з іншими державами, включаючи й військово-політичне, з метою підвищення довіри і передбачуваності відносин, взаєморозуміння і партнерства, вдосконалення існуючих в ООН механізмів глобальної безпеки. У зв'язку з ліквідацією протистояння блоків, пріоритетного значення набуло створення загальноєвропейської структури безпеки із залученням універсальних і регіональних світових організацій. У цих процесах Україна як вагома і обов'язкова принципова компонента міжнародної безпеки бере активну участь у розбудові і зміцненні загальноєвропейських структур безпеки.

За логікою реалізації Закону «Про основи національної безпеки України» формулюються основні функції зовнішньої політики, які полягають у:

створенні умов для нормального функціонування національної економіки;

сприянні науково-технічному прогресу в Україні;
розвитку національної культури і освіти в державі;
участі у розв'язанні глобальних проблем сучасності;
контактах з українською діаспорою;
інформаційній діяльності тощо.

Серед зовнішньополітичних цілей:

оновлення зовнішньої політики в галузі безпеки з метою реалізації мети України щодо повної євроатлантичної інтеграції; реформування державних органів у сфері національної безпеки та оборони, яке б відображало євроатлантичну політику України;

утвердження України як ключового донора регіональної стабільності та безпеки, включаючи збільшення внеску України до міжнародного співробітництва з врегулювання конфліктів та підтримки миру;

продовження і розширення участі у відповідних операціях з підтримки миру;

цілковите дотримання міжнародних зобов'язань з контролю над озброєнням;

розвиток цивільно-військових відносин тощо.

Засади, відповідно до котрих Україна формує свій зовнішньополітичний курс, ґрунтуються на дотриманні загальноєвропейських норм і принципів міжнародного права, Статуту ООН, Гельсінського Заключного акта, Паризької хартії для нової Європи й інших документів ОБСЄ. У міжнародному праві принципи мирного співіснування, поважання загальнолюдських цінностей, активної співпраці на міжнародній арені є визначальними. Вони передбачають на взаємній основі: суверенну рівність і поважання суверенітету; територіальну цілісність і не порушність кордонів; невтручання у внутрішні справи; дотримання і виконання міжнародних договорів, зобов'язань; урегулювання міжнародних спорів і конфліктів тільки мирними, політичними засобами.

Серед зовнішньополітичних цілей, що за багатьма параметрами збігаються із завданнями національної безпеки, виокремлюються: утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави; забезпечення стабільності міжнародного становища України; збереження територіальної цілісності держави та недоторканості її кордонів; входження національного господарства до світової економічної системи для його повноцінного економічного розвитку, підвищення добробуту народу; захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном; створення умов для підтримання контактів із зарубіжними українцями і вихідцями з України, надання їм допомоги згідно з нормами міжнародного права; поширення у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера [19].

Основними пріоритетами для зовнішньої політики нашої держави є:

—забезпечення її належної ролі у формуванні сучасної архітектури європейської та регіональної безпеки;

—зміцнення міжнародних гарантій безпеки України, послаблення залежності від тиску окремих держав та їхніх угруповань;

—ефективне використання міжнародних і національних засобів для захисту життя та інтересів українських громадян за кордоном;

—прагнення у відносинах з ключовими міжнародними партнерами проводити ефективну, прагматичну, збалансовану зовнішню політику, ґрунтовану на відстоюванні власних національних інтересів і невтручанні у суперечності між ними;

—введення України в процес світового економічного розвитку, оскільки в процесі глобалізації виявилась майже абсолютна закономірність: жодна країна не здатна досягти серйозного економічного піднесення добробуту населення без зростаючого залучення у світову економіку;

—прагнення до оволодіння передовими технологіями, котрі забезпечують сумісність із найсучаснішими засобами інформації, зв'язку і транспорту;

—участь у європейській інтеграції, що є головним пріоритетом зовнішньополітичної діяльності держави, адже така стратегія істотно впливає на весь спектр зовнішньополітичних пріоритетів, у тому числі й формування нової моделі національної безпеки [21].

Розвиваючи принципіві положення, визначені Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р., Зверненням до парламентів і народів світу від 5 грудня 1991 р., Постановою про ратифікацію Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав від 10 грудня 1991 р., і Заявою Верховної Ради України з приводу укладення Україною Угоди про Співдружність Незалежних держав від 20 грудня 1991 р. [9], Заявою про без'ядерний статус України від 24 жовтня 1991 р. [10] і Постановою про додаткові заходи щодо забезпечення набуття Україною без'ядерного статусу від 9 квітня 1992 р., а також іншими документами, ухваленими Верховною Радою України, суворо дотримуючись загальновизнаних норм і принципів міжнародного права, Українська держава реалізує зовнішню політику на таких засадах:

—здійснювати відкриту зовнішню політику та прагнути до співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав чи груп держав;

—розбудовувати українські двосторонні й багатосторонні відносини з іншими державами та міжнародними організаціями на

основі принципів добровільності, взаємоповаги, рівно правності, взаємовигоди, невтручання у внутрішні справи;

— не ворогувати з жодною державою;

— засуджувати війну як знаряддя національної політики, додержуватися принципу незастосування сили та загрози силою і прагнути до розв'язання будь-яких міжнародних спорів винятково мирними засобами;

— не ставити територіальних претензій до сусідніх держав і не визнавати жодних територіальних претензій до себе;

— неухильно дотримуватися міжнародних стандартів прав людини, забезпечувати права національних меншин, котрі проживають на території України, і вживати належних заходів до збереження національної самобутності зарубіжних українців згідно з нормами міжнародного права;

— у сучасних умовах додержуватися прав людини, що є не лише внутрішньою справою окремих держав;

— дотримуватися принципу неподільності міжнародного миру та міжнародної безпеки і вважати: загроза національній безпеці будь-якої держави становить загрозу загальній безпеці й миру в усьому світі. У зовнішній політиці вона обстоює підхід: «Безпека для себе — через безпеку для всіх»;

— керуватися принципом примату права в зовнішній політиці, визнаючи пріоритет загальнодержавних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права;

— беззастережно дотримуватися принципу сумлінного виконання всіх своїх міжнародних зобов'язань і вважати у належний спосіб ратифіковані договори частиною внутрішнього права;

— у зовнішній політиці застосовувати фундаментальні загальнолюдські цінності, засуджувати практику подвійних стандартів у міждержавних взаєминах;

— виступати проти присутності збройних сил інших держав на українській території, а також проти розміщення іноземних військ на територіях інших держав без їх чітко висловленої згоди, крім випадків застосування міжнародних санкцій відповідно до Статуту ООН;

— здійснювати, згідно з міжнародним правом, неозброєні примусові санкційні заходи у випадках міжнародних правопорушень, котрі завдають Україні шкоди;

— застосовувати свої Збройні сили у випадках актів збройної агресії проти України та інших збройних зазіхань на її

територіальну цілісність і недоторканість Державного кордону або на виконання своїх міжнародних зобов'язань;

— вважати себе, нарівні з усіма іншими колишніми радянськими республіками, правонаступницею Союзу РСР і не визнавати будь-яких переваг і винятків з цього принципу для жодної з держав- правонаступниць без оформленої у належний спосіб згоди всіх цих держав.

Україна розвиває широке співробітництво з іншими державами, у тому числі й військово-політичне, з метою підвищення довіри й передбачуваності відносин, взаєморозуміння і партнерства, вдосконалення наявних у межах ООН механізмів глобальної безпеки. У зв'язку з ліквідацією протистояння блоків пріоритетного значення набуло створення загальноєвропейської структури безпеки із залученням універсальних і регіональних світових організацій. Причому Україна, як вагома та невід'ємна принципова компонента міжнародної безпеки, бере активну участь у розбудові й зміцненні загальноєвропейської структури безпеки.

Визначальну місію у забезпеченні зовнішніх відносин держа-ви виконують державні конституційні установи та посадові особи: вищий законодавчий орган, обраний громадянами; глава держави — одноосібний або колегіальний; уряд і його глава (пре-м'єр-міністр), міністр закордонних справ. У державах із республіканською формою правління основним органом, що забезпечує зовнішньополітичний курс держави, є вищий законодавчий орган влади (парламент). Саме він розв'язує питання війни і миру, територіальних змін, ратифікації між народних угод, визначає витрати на зовнішньополітичну діяльність. До повноважень Верховної Ради України, згідно з Конституцією України, належать: визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики; затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам і міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням; схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, скерування підрозділів Збройних Сил України; надання у встановлений законом термін згоди на обов'язковість міжнародних договорів України. Питаннями зовнішньої політики у Верховній Раді України опікується безпосередньо Комітет у закордонних справах.

Президент України виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності, дотримання Конституції Ук-

раїни, прав і свобод людини та громадянина. Як глава держави він має широкі повноваження у сфері зовнішньої політики. Конституція України містить перелік конкретних повноважень Президента України в галузі здійснення дипломатичної діяльності та реалізації зовнішніх відносин. Отже, Президент: звертається з посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; представляє державу на міжнародній арені, очолює зовнішньополітичну діяльність держави, веде переговори й укладає міжнародні договори України; приймає рішення про визнання іноземних держав, призначає і звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі та відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав; вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни і приймає рішення про використання Збройних Сил України у випадку збройної агресії проти України; присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги тощо. Глава держави може також мати безпосередні контакти з главами інших держав, листуватися з ними, брати участь у переговорах чи оформляти домовленості із зовнішньополітичних питань, не потребуючи для цього спеціальних повноважень [16].

Кабінет Міністрів України забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України. Глава уряду в межах усіх повноважень також представляє державу в зовнішніх відносинах і сам щоденно й оперативно діє у цій галузі. Він може брати участь у засіданнях Генеральної асамблеї ООН та інших організаціях. Уряд і його глава не лише розробляють загалом основні напрями зовнішньої політики і вносять відповідні пропозиції на розгляд парламенту та глави держави, а й самі організують і контролюють процес виконання прийнятих із цих питань рішень.

Уряд безпосередньо керує зовнішньополітичними діями та дипломатичною службою держави через Міністерство закордонних справ, згідно зі своїми повноваженнями і функціями, здійснює повсякденну оперативну діяльність у галузі зовнішніх відносин держави без спеціальних на кожен випадок повноважень. Міністр закордонних справ може представляти свою державу та уряд на засіданнях Генеральної Асамблеї ООН, Ради Безпеки ООН тощо.

Поточними справами зовнішньої політики безпосередньо займається Міністерство закордонних справ України. Воно захищає інтереси держави та її громадян за кордоном, подає на розгляд главі держави й уряду документи зовнішньої політики, направляє директиви, дає вказівки дипломатичним представництвам і консульським установам своєї країни за кордоном, спрямовує та контролює їх діяльність.

Отже, сутність зовнішньої політики України полягає в її здатності відстоювати національні інтереси і гарантувати міжнародну безпеку.

Міжнародна договірно-правова база — це той фундамент, на якому вибудовано всю систему зовнішньополітичних відносин. Відповідно до Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладені і належно ратифіковані Україною міжнародні договори застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Основи механізму дії міжнародних актів на території України, а також їх місце в ієрархії нормативно-правових документів держави закріплені в законах України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10 грудня 1991 р. та «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. [3].

Договірно-правова база України — формується з різних документів, які умовно можна поділити на три групи: міждержавні документи (договори, укладені на вищому рівні); міжурядові домовленості (міжнародні угоди та інші види документів, підписані на рівні урядів прем'єр-міністрами країн або міністром закордонних справ); міжвідомчі угоди (підписуються, як правило, керівниками відповідних відомств або міністром закордонних справ).

Висновки. Отже, Президент України, Прем'єр-міністр України і міністр закордонних справ України мають право вести переговори і підписувати міжнародні договори України без особливих повноважень, оскільки повноваження для підписання міжнародних договорів, згідно з Законом України «Про міжнародні договори України» від 26 червня 2004 р. надаються: щодо договорів, які укладаються від імені України — Президенту України; щодо договорів, які укладаються від імені Уряду України — Кабінетом Міністрів України або за його дорученням Міністерством закордонних справ України; договорів міжвідомчого характеру — відповідним міністерствам або іншим цент-

ральним органом державної виконавчої влади разом із Міністерством закордонних справ України.

Список використаних джерел

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1990. — № 31. — Ст. 429. [Deklaratsiya pro derzhavnyu suverenitet Ukrainy vid 16 lyputa 1990 roku №55-ХІІ // Vidomosti Verkhovnoyi Rady UPSP. — 1990. — № 31. — St. 429.]
2. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року № 1427-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 38. — Ст. 502. [Pro proholoshennya nezalezhnosti Ukrainy: Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayins'koyi RSR vid 24 serpnya 1991 roku №1427-ХІІ // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. — 1991. — № 38. — St. 502.]
3. Про дію міжнародних договорів на території України: Закон України від 10 грудня 1991 року № 1953-ХІІ, втратив чинність на підставі Закону України від 29 липня 2004 року № 1906- ІV // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 10. — Ст. 137. [Pro diyu mizhnarodnykh dohovoriv na terytoriyi Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10 hrudnya 1991 roku №1953-ХІІ, vtratyv chynnist' na pidstavi Zakonu Ukrainy vid 29 lyputa 2004 roku №1906- ІV // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. — 1992. — № 10. — St. 137.]
4. Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин: Постанова Верховної Ради Української РСР від 25 грудня 1990 року № 581-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 5. — Ст. 25. [Pro realizatsiyu Deklaratsiyi pro derzhavnyu suverenitet Ukrainy v sferi zovnishnikh znosyn: Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayins'koyi RSR vid 25 hrudnya 1990 roku № 581-ХІІ // Vidomosti Verkhovnoyi Rady URSR. — 1991. — № 5. — St. 25.]
5. Про основні напрямки зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року № 3360-ХІІ, втратила чинність на підставі Закону України № 2411-VI від 1 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 37. — Ст. 379. [Pro osnovni napryamky zovnishn'oyi polityky Ukrainy: Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrainy vid 2 lyputa 1993 roku № 3360-ХІІ, vtratyla chynnist' na pidstavi Zakonu Ukrainy № 2411-VI vid 1 lyputa 2010 roku // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. — 1993. — № 37. — St. 379.]
6. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року № 964 ІV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №39. — Ст. 675. [Pro osnovy natsional'noyi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19 chervnya 2003 roku № 964 ІV // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. — 2003. — №39. — St. 675.]

7. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року // Україна на міжнародній арені: Зб. докум. і матер., 1991—1995 роки: У 2-х кн. / [Упор.: Будяков В. В. та ін. Редкол.: Удовенко Г. Й. (відп. ред.) та ін.]. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — Кн. 1. — С. 8—10. [Pro pravonastupnytstvo Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 12 veresnya 1991 roku // Ukrayina na mizhnarodniy areni: Zb. dokum. i mater., 1991—1995 roky: U 2-kh kn. / [Upor.: Budyakov V. V. ta in. Redkol.: Udovenko H. Y. (vidp. red.) ta in.]. — K.: Yurinkom Inter, 1998. — Kn. 1. — S. 8—10.]

8. Заява Верховної Ради України «З приводу укладення Україною Угоди про співдружність незалежних держав» від 20 грудня 1991 року // Україна на міжнародній арені: Зб. докум. і матер., 1991—1995 роки: У 2-х кн. / [Упор.: Будяков В. В. та ін. Редкол.: Удовенко Г. Й. (відп. ред.) та ін.]. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — Кн. 1. — С. 18—19. [Zayava Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Z pryvodu ukladennya Ukrayinoyu Uhody pro spivdruzhnist' nezaleznykh derzhav» vid 20 hrudnya 1991 roku // Ukrayina na mizhnarodniy areni: Zb. dokum. i mater., 1991—1995 roky: U 2-kh kn. / [Upor.: Budyakov V. V. ta in. Redkol.: Udovenko H. Y. (vidp. red.) ta in.]. — K.: Yurinkom Inter, 1998. — Kn. 1. — S. 18—19.]

9. Заява Верховної Ради України «Про без'ядерний статус України» від 24 жовтня 1991 року // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. [Zayava Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro bez'yadernyy status Ukrayiny» vid 24 zhovtnya 1991 roku // [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua>]

10. Конституція України прийнята 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141. [Konstytutsiya Ukrayiny pryyniata 28 chervnya 1996 r. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. — 1996. — № 30. — St. 141.]

11. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: інтеграційні перспективи України — К.: Інститут Євро-атлантичного співробітництва, 2003. — 124 с. [Kryteriyyi chlenstva v SOT, YeS ta NATO: intehratsiyni perspektyvy Ukrayiny — K.: Instytut Yevro-atlantychnoho spivrobitnytstva, 2003. — 124 s.]

12. Про основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року // Україна на міжнародній арені: Зб. докум. і матер., 1991—1995 роки: У 2-х кн. / [Упор.: Будяков В. В. та ін. Редкол.: Удовенко Г. Й. (відп. ред.) та ін.]. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — Кн. 1. — С. 37—53. [Pro osnovni napryamy zovnishn'oyi polityky Ukrayiny: Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny vid 2 lypnya 1993 roku // Ukrayina na mizhnarodniy areni: Zb. dokum. i mater., 1991—1995 roky: U 2-kh kn. / [Upor.: Budyakov V. V. ta in. Redkol.: Udovenko H. Y. (vidp. red.) ta in.]. — K.: Yurinkom Inter, 1998. — Kn. 1. — S. 37—53.]

13. Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського співтовариства: Указ Президента України від 11.06.1998 № 615/98 // Навчальний посібник. — К.: Вид. «Освіта», 1998. — 176 с. [Pro zatverdzhennya stratehiyi intehratsiyi Ukrayiny do Yevropeys'koho

spivtovarystva: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.06.1998 № 615/98 // Navchal'nyy posibnyk. — K.: Vyd. «Osvita», 1998. — 176 s.]

14. *Видрін Д., Табачник Д.* Україна на порозі XXI ст.: політичний аспект — К., 1995. — С. 214—221. [Vydrin D., Tabachnyk D. Ukraina na porozhi KhKhI st.: politychnyy aspekt — K., 1995. — S. 214—221.]

15. *Зленко А.М.* Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. — Харків: Фоліо, 2003. — 559 с. [Zlenko A.M. Diplomatyiya i polityka. Ukraina v protsesi dynamichnykh heopolitychnykh zmin. — Kharkiv: Folio, 2003. — 559 s.]

16. Зовнішня політика України в умовах глобалізації: Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991—2003) / Відп. ред. С. В. Віднянський. — К.: Генеза, 2004. — 616 с. [Zovnishnya polityka Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi: Anotovana istopychna khronika mizhnarodnykh vidnosyn (1991—2003) / Vidp. red. S. V. Vidnyans'kyu. — K.: Heneza, 2004. — 616 s.]

17. Зовнішня політика України. Матеріали парламентських слухань. — К.: Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1980—2000 роки: Підручник / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський та інші. — К.: Либідь, 2001. — 624 с. [Zovnishnya polityka Ukrainy. Materialy parlament-s'kykh slukhan'. — K., Mizhnarodni vidnosyny ta zovnishnya polityka. 1980—2000 roky. Pidruchnyk / L. F. Haydukov, V. H. Kremen', L. V. Hubeys'kyu ta inshi. — K.: Lybid', 2001. — 624 s.]

18. Україна на міжнародній арені. 1991—1995 рр.: У 2-х кн. / Упоряд. В. Будяков. — К.: ЮрінкомІнтер, 1998. — Кн. 1. — 734 с. Кн. 2. — 494 с. [Ukrayina na mizhnarodniy areni. 1991—1995 pp.: U 2-kh kn. / Uporiyad. V. Budyakov. — Kyiv: YurinkomInter, 1998. — Kn. 1. — 734 s. Kn. 2. — 494 s.]

19. Україна: утвердження незалежної держави (1991—2001) / Н.П. Барановська, В.Ф. Верстюк, С.В. Віднянський та ін. Під ред. В.М. Литвина. — К.: Альтернативи, 2001. — С. 131. [Ukrayina: utverdzhennya nezaleznoyi derzhavy (1991—2001) / N.P. Baranov'ska, V.F. Vepstyuk, S.V. Vidnyans'kyu ta in. Pid red. V.M. Lytvyna. — K.: Al'ternatyvy, 2001. — S. 131.]

20. *Білоусов М.* Формування принципів зовнішньої політики незалежної України // Вісник міжнародних відносин. — 1993. — №1. — С. 27—33. [Bilousov M. Formuvannya pryncypiv zovnishnoyi polityky nezaleznoyi Ukrainy // Visnyk mizhnarodnykh vidnosyn. — 1993. — №1. — S. 27—33]

21. *Рудич Ф.* Формування політичних структур в сучасній Україні: політологічний аналіз / Ф. Рудич // Український історичний журнал. — 1994. — № 2—3. — С. 20—37. [Rudyach F. Formuvannya politychnykh struktur v suchasniy Ukraini: politolohichnyy analiz / F. Rudyach // Ukrayins'kyu istorychnyy zhurnal. — 1994. — № 2—3. — С. 20—37.]

22. *Макар Ю.* Зовнішня політика України: наміри і реалії / Юрій Макар // Україна—Європа—Світ. Вип. 1: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алек-

сівець. — Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. — С. 189–198. [Makar Yu. Zovnishnya polityka Ukrainy: namiry i realiyi / Yuriy Makar // Ukraina–Yevropa–Svit. Vyp.1: Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats'. Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosyny / Hol.red. L. M. Aleksiyevets'. — Ternopil' : Vyd-vo TNPU im. V. Hnatyuka, 2008. — S. 189–198.]

23. *Корнєєнко Б. І.* Спогади посла (перші кроки української дипломатії) / Б. І. Корнєєнко. — К., 2005. — 256 с. [Kornueyenko V. I. Spohady posla (pershi kroky ukrayins'koyi dyplomatiyi) / B. I. Kornueyenko. — К., 2005. — 256 s.]

24. *Івченко О. Г.* Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан / О. Г. Івченко. — К.: РІЦ УАННП, 1997. — 688 с. [Ivchenko O. H. Ukraina v systemi mizhnarodnykh vidnosyn: istorychna retpospektyva ta suchasnyy stan / O. H. Ivchenko. — К.: РІЦ УАННП, 1997. — 688 s.]

25. *Головченко В.* Історія української дипломатії ХХ століття у постатях / В. Головченко, В. Матвієнко. — К., 2001. — 266 с. [Holovchenko V. Istoriya ukrayins'koyi dyplomatiyi XX stolittya u postatyakh / V. Holovchenko, V. Matviyenko. — К., 2001. — 266 s.]

26. *Богомаз К. Ю.* Політичні партії і громадські організації на Україні (друга половина 80-х – початок 90-х років ХХ століття): [монографія] / Богомаз К. Ю. — К.: УПК при КДУ, 1992. [Bohomaz K. Yu. Politychni partiyyi i hromads'ki orhanizatsiyi na Ukpayini (druha polovyna 80-kh – pochatok 90-kh rokiv XX stolittya): [monohrafiya] / Bohomaz K. YU. — К.: UPK pri KDU, 1992.]

27. *Белєвцева В.* Державний суверенітет, його ознаки та властивості / В. Белєвцева // Теорія держави і права. — 2009. — № 10. — С. 7–10. [Byelyevtseva V. Derzhavnyy suverenitet, yoho oznaky ta vlastyivosti / V. Byelyevtseva // Teoriya derzhavy i prava. — 2009. — № 10. — S. 7–10.]

28. *Алексієвець М.* Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості й проблеми (1991–2011) / Алексієвець М., Прийдун С. // Україна–Європа–Світ. Вип.1: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. — Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. — С. 179–183. [Aleksiyevets' M. Ukraina v systemi mizhnarodnykh vidnosyn: deyaki osoblyvosti yu problemy (1991–2011) / Aleksiyevets' M., Pryydun S. // Ukraina–Yevropa–Svit. Vyp.1: Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats'. Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosyny / Hol.red. L. M. Aleksiyevets'. — Ternopil' : Vyd-vo TNPU im. V. Hnatyuka, 2008. — S. 179–183.]

KHATNIUK N., BONDIK O.FORMING OF LEGAL PRINCIPLES AND BASIC DIRECTIONS OF EXTERNAL POLICY OF THE INDEPENDENT UKRAINIAN STATE

Стаття надійшла до редакції 19.10.15.